

УДК 090.1:094(438)

О. Л. Ляшенко,

бібліотекар Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Преображенська, 24, Одеса, 65082, Україна.

тел. (0482) 34 80 11

ПОЛЬСЬКІ СТАРОДРУКИ З «РОЗПОРОШЕНИХ» КОЛЕКЦІЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті подано характеристику примірників видань польських стародруків з «розпорошених» колекцій, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Надається короткий аналіз примірників з книжкових зібрань Г. Ілінського, А. Д. Тишкевича і Е. Доліви Стажинського, розкрито особи власників книгозбірень.

Ключові слова: полоніка, стародруки, приватні книжкові колекції, Генрік Ілінський, єпископ жмудський Тишкевич, граф Доліва Стажинський.

Приватні бібліотеки видатних людей у різні часи ставали основою для створення бібліотек країни. Добре, якщо ці зібрання продовжують існувати як комплекс, адже це дає можливість відтворити не лише особу колекціонера, але й пізнати історію та культуру конкретної епохи, культурний рівень суспільства. Проте долі багатьох особистих бібліотек складаються по-різному після того, як вони втрачають своїх власників. Про одні зовсім забувають, інші роздаровуються чи розпродаються частинами, треті вливаються в інші книжкові масиви та колекційні фонди. Переважна більшість приватних бібліотек і досі залишається невивченою. Таким чином, розробка проблем походження, шляхів комплектування, культурологічного аналізу їх фондів є перспективним напрямком українського книгознавства.

Проблемі вивчення полоніки, що зберігається у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, присвячено кілька розвідок [3, 4, 5, 14, 17]. У колі питань, що розглядаються дослідниками, перебувають насамперед великі книжкові зібрання Воронцових та А. Кухарського. У ході нашого дослідження нас передовсім цікавлять примірники польських стародруків, що містять власницькі знаки, які відносять їх до тих чи інших приватних бібліотек. Для опису були обрані польські стародруки з відділу «А» (різногалузева література, зібрана за форматним принципом) та частково відділів «79» (Історія Польщі) і «161» (Польське право). При описі 25 примірників видань було зафіксовано 19 власницьких знаків. Серед них:

— 13 власницьких записів: «Marianna Karnicka» («Marianna Weysenhoffowa», «М. А. К.»), «Z Xiąg Stanisława Gorgoniusza Domaradzkiego Sędziego Czausowskiego», «Erazm Starzynski» («Erazm Doliwa Starzynski»), «Henryk hr. Iliński», «Z Książ Kalixta Sozanskiego. — kupiono 1853 roku», «Ex Libris Ignatij Krzyszkowski», «Karol Sosnowski Pękosławice 1878 r. I. 30», «Z Książ księdza Vituszyńskiego», «3 października 1910 roku... Ot... Mani Korsak dla Winci O.», «Ant. Muczowski d. 3go Października 1848 r. u Gedu Najmłodszego», «...Antonii Rogowski Professi...», «Michał Ogiński», «J. Małachewski»;

— 5 власницьких штампів: «ERAZM», «X. Florian Wituszyński», «BIBLIOTEKA KORPUSU KADETOW», «Z BIBLIOTEKI FELIXA MARUSZEWSKIEGO» (з гербом Домброва), Henricus Comes Pinski (з гербом Лис);

— екслібрис Конрада Березовського;

— суперекслібрис Антонія Домініка Тишкевича.

Поряд із власниками вже відомих у літературі колекцій [див. напр. 7], у нашому списку фігурують маловивчені або навіть невідомі бібліофіли. На жаль, через неповність інформації, поданої у власницькому записі, або недостатню розробленість питання визначення особи власника часто виявлялося неможливим або суперечливим. Для характеристики нами було обрано чотири примірники видань з історії та права, що належали до бібліотек Генріка Ілінського (відділ «79»), Антонія Домініка Тишкевича (відділ «161») та Еразма Доліви Стажинського (відділ «А»).

Цікавим історичним джерелом є «Хроніка Мацея Стрийковського...» («Kronika Macieja Strykowskiego...») (бл. 1547 — бл. 1593) — класичний літературний твір, що деталізовано розглядає історію Польщі, Литви, Русі та деяких прилеглих земель до 1581 р. Автор «Хроніки...» Мацей Станіслав Стрийковський народився в 1547 р. в містечку Стриків на Мазовії. Походив хроніст зі збіднілої шляхетської родини: за чоловічою лінією — з роду Осостів (тому й називав себе Осостовичем), за жіночою — з більш знатного роду Леліва. У 1554 р. почав навчання у «своїй Падуї та Болоньї» — граматичній школі в Бжезінах Людзких. У 1564 р. отримав ступінь бакалавра у Краківському університеті. О. І. Рогов припускає, що в 1565—1567 рр. Стрийковський брав участь у Лівонській війні. У 1567 р. він повертається до університету, який закінчує в 1569 р. Стрийковський непервершено володів латинською та німецькою мовами, знався на античній літературі, розумівся на інженерній справі. Після закінчення університету, він продовжує заняття наукою та пише низку історичних робіт: «Опис Сарматії Європейської» (рукопис було викрадено та видано під своїм ім'ям Олександром Гваньїні), «Гінець цноти», «Про вольності Корони польської і Великого князівства литовського...», «Про цезарів турецьких», «Про вільність» [15, с. 20—28].

У період з 1575—1578 рр. Стрийковський цілковито присвятився роботі над своїм основним твором — «Хронікою...». На 1578 р. було завершено перший рукописний варіант праці: відкривала твір присвята князю Юрію Слуцькому (помер 9 листопада 1578 р.), а опис подій завершувався 1507 р. С. Пташицький зазначає, що відмінність першого рукописного варіанту від друківаного видання «не дає для історії нічого нового і має істотне значення тільки для історії літератури» [34, с. 246]. Після 1578 р. Стрийковський продовжував роботу над «Хронікою...» під впливом жмудського єпископа Мельхіора Гедройца. Відчував автор підтримку та допомогу і з боку ще більш впливових осіб князівства. Так, королівський секретар і віленський вїйт, автор «Хроніки, або історії Литви», що не дійшла до нас, Августин Ротундус Мелецький передав у розпорядження Стрийковського хроніку Дюсбурга. Найбільші білоруські магнати — Заславські, Ян Ходкевич, Слуцькі — відкривали для нього двері своїх бібліотек, надавали можливість роботи над білорусько-литовськими літописами, родинними літописцями та творами з генеалогії, лівонськими хроніками та метриками [15, с. 28—32].

У 1580 р. Стрийковський отримує королівський привілей на видання своєї «Хроніки...», їде до Кенігсбергу для нагляду за її друкуванням, і вже там доповнює її найновішими подіями, закінчуючи хронологію 1581 р. Вперше книгу було видано друком у 1582 р. польською мовою. Вона містила три присвяти латиною: королю Стефану Баторію, віленському єпископу Радзивілли та синам

Юрія Юрійовича Олельковича, князя Слуцького — Георгію, Симеону та Олександрю, а також римовану автобіографію Стрийковського, королівський привілей і передмову зі зверненням до «Ясновельможних князів, панів, senatorів та всього вічно славного лицарства». «Хроніка...» складається з 25 книг, кожна з яких має у свою чергу поділ на розділи. Завершується перше видання «Хроніки...» списком друкарських помилок і «Реєстром, або коротким позначенням власних назв для швидкого та зручного їх відшукання» [15, с. 32—34].

Видання Стрийковським «Хроніки...» у 1582 р. — це останнє, що ми знаємо про його життя та творчість. Що відбувалося з хроністом у подальшому та коли він помер докладно невідомо. Варшавське видання «Хроніки...» в історичній серії Ф. Богомольця 1766 року, примірник якого і зберігається в Науковій бібліотеці, було доповнене «Історією змін, що відбулися в Російській державі...» Жака Лакомба¹, а також критичними зауваженнями Кароля Вирвіча до «Хроніки...» Стрийковського та «Історії...» Лакомба з виправленням неточностей та помилок. Це, на переконання Ф. Бентковського, зробило видання Богомольця більш шанованим серед науковців, ніж попереднє, рідкісніше видання, здійснене у Кенігсбергу [22, с. 719].

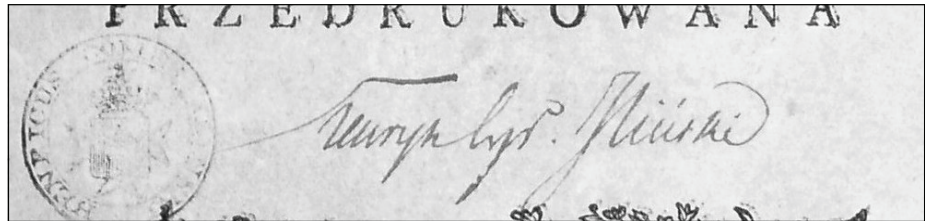
Хоча основний текст твору написано польською мовою, деякі його фрагменти писані литовською. Стрийковський переклав свій твір німецькою та латиною, однак видання перекладів так і не було здійснено [22, с. 720]. «Хроніка...» була успішним доповненням та продовженням більш ранніх робіт Яна Длугоша та Мацея Меховіти, містячи також руські літописи, народні казки та легенди. Видання було надзвичайно популярним серед шляхти, і хоча Стрийковському закидали бажання до формування національної самосвідомості лише серед литовців², «Хроніка...» поширювалась у рукописних копіях у всіх регіонах краю. Стрийковський надає позитивну оцінку унії з Польщею, оскільки в передмові до «Хроніки...» зазначає, що пише її «для любові в усій Речі Посполитій нашій, так Коронній, як і Великого князівства Литовського, Руського, Жмудського з милості Божої та по надзвичайному замилюванню її нерозривним зв'язком, що в спільній тілі її поєднав».

До XIX ст. праця Стрийковського визнавалася основним джерелом інформації про ранній період історії Великого Князівства Литовського. У сучасній історіографії твір критикується за надмірне захоплення автора чеснотами магнатів, браком чіткого розмежування між легендами та історичними подіями і теорію романського походження литовських правлячих династій [див. наприклад 41, с. 33].

При написанні твору Стрийковський не лише широко використовував староруські літописи і литовсько-білоруські хроніки. Він порівнював між собою дані, що містили ці джерела, та критично оцінював інформацію. Він же першим вдався до аналізу тевтонської хроніки Дусбурга та інфляндських джерел. Надзвичайно важливим є також те, що Мацей Стрийковський плідно використовував етнографічні усні пам'ятки, продовжуючи традицію Длугоша і поглибивши таким чином діапазон неписаних джерел [21, с. 331].

У Науковій бібліотеці зберігається примірник видання «Хроніки...» Мацея Стрийковського [40], який належав до книжкового зібрання графа Генріка Ілінського, що засвідчує власницький напис (іл. 1) та печатка із зображенням фамільного гербу Лис та написом: «Henricus Comes Ilinski» (іл. 2). Граф Генрік Ілінський був сином Юзефа Августа Ілінського (1766—1844), польського та російського генерала, маршалка волинської шляхти і російського сенатора. Народився Генрік у 1792 р. Був камер-юнкером при царському дворі (1816), пізніше зв'язельським та волинським маршалком (1818). У спадок по батькові Генрік отримав маєток Романів (60 км від Житомира). Сучасники відзначали графа як

захопленого колекціонера творів мистецтва, а замок Ілінських як «осередок культури та штуки» [38, s. 127]. Окрім того, графи Ілінські доклали зусиль до розвитку освіти в краю [6, 116]. Зокрема, В. В. Павлюк повідомляє, що у 1811 р. граф Ілінський просив дозволу на відкриття у своєму «маєтку, що в містечку Романів», єзуїтського училища, пропонуючи побудувати за свій рахунок церкву, школу, пансіон, книгосховище і утримувати 14 викладачів, а для початку просив чотирьох єзуїтів. Цар дав згоду і єзуїтське училище було відкрито [13].



Ил. 1. Власницький напис графа Генріка Ілінського на титульній сторінці видання «Хроніки Мацея Стрийковського...» (Варшава, 1766)



Ил. 2. Штамп графа Генріка Ілінського у виданні «Хроніки Мацея Стрийковського...» (Варшава, 1766)

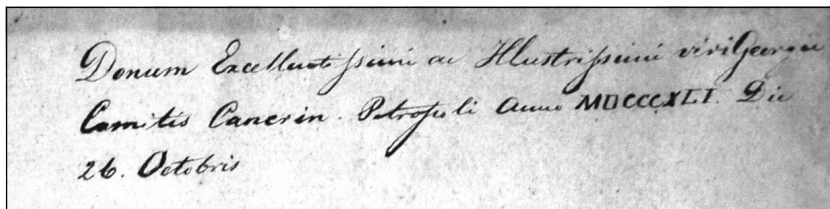
Свого часу наближений до царського двору сенатор Юзеф Ілінський вирішив створити в Романові «новий Рим». До батьківського двоповерхового палацу Юзеф Август добував третій поверх, а також два крила довжиною по 86 метрів, внаслідок чого оновлена споруда набула П-подібної форми. Оздоблення палацу, його зовнішній та внутрішній вигляд досить детально описані в численних спогадах. Роботу в палаці виконували видатні майстри з Європи. Від палацу спускалися розкішні кам'яні сходи до води — викопаного ставка з високими берегами. Посередині ставка був острів, у центрі якого знаходилася альтанка, по обидва боки якої розміщувалося 30 міфологічних мармурових скульптур, привезених з Італії. У цілому палац складався з

156 окремих приміщень. Оздобою палацу були два мозаїчні салони, які за багатством свого убрання могли позмагатися з найкращими королівськими залами. Один з них, розрахований на 200 осіб, був пристосований до танців [8, с. 118].

Для реконструйованого палацу були придбані оригінали картин Ван-Дейка, Тіціана, Рембрандта та інших майстрів пензля. Павло I подарував Ілінському меблі і речі Катерини II, колекцію старовинної зброї тощо. Особиста бібліотека графа Генріка Ілінського вже на початок ХІХ ст. налічувала 4000 томів (4200 книжок), у більшості класичних, латинських, французьких, німецьких та польських творів, а також «дванадцять великих тек гравюр та малюнків» [8, с. 118]. У внутрішньому оздобленні палацу, яке виконувалося за проектом архітектора Мерка, брали участь талановиті митці з місцевих селян, серед них і відомий різьб'яр С. І. Інглятовський. При садібі Ілінських існували театр і два оркестри, у яких брало участь 100 музикантів і 30 співаків. Готувала ж майстрів мистецьких ремесел для обслуговування панівних верств романівська школа для глухонімих (заснована 1850 року) — перша такого роду школа в Росії [8, с. 119].

Однак доля палацу, що на той час став власністю родини Генріка Стецького, одруженого з дочкою Ілінського Ядвігою [20, s. 395], виявилася трагічною: у грудні 1878 року чудова пам'ятка архітектури була знищена під час пожежі. Вогонь мав таку силу, що його гасіння тривало шість місяців. На жаль, на момент виникнення пожежі в палаці не було нікого з власників, тому нікому було організувати рятувальні роботи. І все ж частину мистецьких скарбів, а серед них і цінну книжкову колекцію, було врятовано. До наших днів від маєтку Ілінських у Романові у спадок залишився тільки занедбаний парк: у 1924 р. уповноважений Волинського центрального музею І. Ф. Левицький перевіз книжкове зібрання до Житомира [11, с. 111].

Припускаємо, що до палацу Ілінських книга потрапила як дар графа Георга Людвіга Канкріна³ — російського державного діяча, про що свідчить дарчий напис: «Дар його Високості та Світлості Георгія графа Канкріна. Петрополь Рік 1841 26 Жовтня» («Donum Excellentissimi ou Illustrissimi viri Georgii Comitis Cancrin. Petropoli Anno MDCCCXLI Die 26 Octobris») (іл. 3). Оскільки батько Генріка Ілінського, Юзеф, був особою, наближеною до імператорського двору, а малих Генріка та Яна Ілінських часто на руках бавив цар [28, s. 21], такий подарунок видається цілком можливим. Незважаючи на те, що більшу частину свого життя граф Канкрін присвятив обрахункам і цифрам, він тонко сприймав красу в усіх її проявах, спілкуючись з літераторами, цікавлячись мистецтвом. Його художній настрій виявлявся й у промовах, наповнених образами, метафорами, влучними зіставленнями. У полеміці він обеззброював супротивника сарказмом, в основі якого лежало точне, образне, інколи грубе порівняння, яке, втім, майже завжди досягало мети⁴ [12, с. 551]. Окрім того, граф Канкрін є автором творів з економічної, історичної, філософської проблематики і навіть художнього роману «Дагобер, роман з теперішньої війни за звільнення» [2].



Іл. 3. Дарчий напис Георга Людвіга Канкріна на форзаці видання «Хроніки Мацея Стрийковського...» (Варшава, 1766)

Зупинимось на особливостях видання зовсім іншої спрямованості: під назвою «Prawa», або «Volumina Legum» [25, t. XXV, s. 215] відоме зібрання законів колишньої Речі Посполитої від XIV ст. до Чотирирічного Сейму включно. Упорядкування збірника є справою приватних осіб. У XVIII ст. над його складанням працювали отці-піари, серед них відомий діяч народної освіти у Польщі Станіслав Конарський (1700—1773) і гарячий патріот єпископ Юзеф Залуський (1704—1774). Піари випустили вісім томів, з яких перший (із присвятою Августу II) видано в 1733 р., а останній — у 1782 р. У 1859—1860 рр. ці вісім томів було перевидано в Петербурзі Йосафатом Огриськом. Друге видання у відношенні змісту й порядку являє собою передрук піарського видання з усуненням з нього очевидних типографських помилок. У 1889 р. юридична комісія (Comisya Prawnicza) Академії наук у Кракові видала ще один, дев'ятий, том «Volumina Legum», до складу якого увійшли конституції сеймів 1782, 1784, 1786

та 1788—1792 років. Хоча цей збірник законів, статутів, конституцій і привілеїв Польсько-Литовської держави був упорядкований приватними особами, а не урядовцями, він мав велике значення у Польщі не лише за часів її існування, але й після її розділу на тих теренах, що були приєднані до Австрії та Росії. Стосовно змісту Volumin'ів слід відзначити, що до них увійшли виключно ті пам'ятки польського законодавства, які були постановлені не виключно королем, а з відома та згоди духовенства, панів та представників шляхти, спочатку на з'їздах, а з XVI ст. — на сеймах [16; 1, с. 6].

Примірник другого тому «Volumina legum», що зберігається у фондах бібліотеки, прикрашений гербовим супереклібрисом з написом «Antonius Dominicus Comes Lohoyski et Bardycow. Tyszkiewicz Dei et Apostolica sedis gratia Episcopus Samogitiensis» («Антоній Домінік граф логойський і бердичівський Тишкевич Божою та папського престолу милістю єпископ жмудський»). Шану графа Тишкевича до своїх пращурів та поглиблене відчуття причетності до роду, що виявилось у відбудованні занедбаного родового міста Логойська, підготовленого до продажу, прочитуємо у власницькому знаку. На щиті супереклібриса посередині розташовано гербову фігуру роду Тишкевичів Леліва, навколо неї — фігури гербів Дешпот (успадкований за жіночою лінією по батькові), Вадвіч (за чоловічою лінією по матері), Огонєц (за жіночою лінією по матері) та Лис (іл. 4).



Іл. 4. Супереклібрис єпископа жмудського графа Тишкевича на палітурці видання «Права, конституції та привілеї королівства Польського...» (Варшава, 1733)

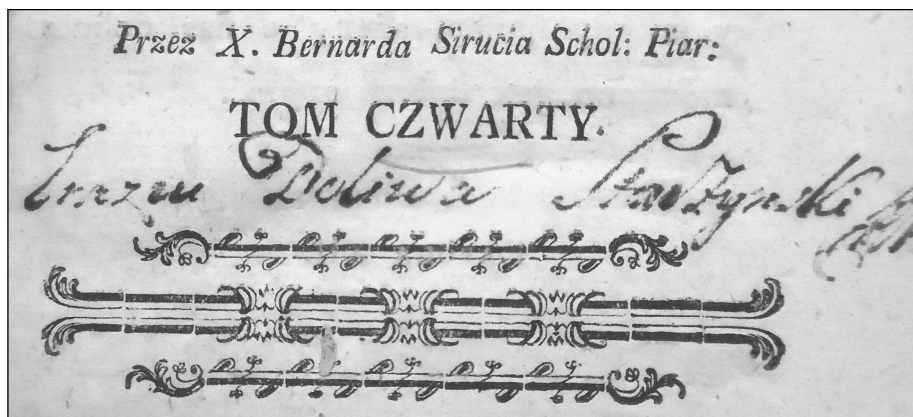
Граф логойський і бердичівський Антоній Домінік Тишкевич гербу Леліва народився близько 1704 р. (дата визначена за роком смерті батька). Закінчив Віленську академію. У 1715 р. отримав

сан священника, у 1725 р. став каноніком Віленської катедри св. Станіслава, з 1736 — секретар великий литовський, у 1739 призначений пастором каплиці св. Казимира при кафедральному соборі у Вільно⁵ і пробощем Логойська та Гайни (сучасна Мінська обл.), а також київським суфраганом. У 1740 р. граф Тишкевич з благословення папи римського отримав єпископський сан, не залишаючи при цьому духовної праці при довірених йому парафіях [27, с. 32—33]. Обіймаючи новий сан, жмудський єпископ Тишкевич зіграв значну роль у відновленні родового Логойська, спаленого і розореного шведами, відбудувавши на замчищі дерев'яну церкву та заснувавши монастир отців базиліан, при якому почали діяти парафіяльна та музична школи [18, с. 54]. Саме у Логойську і зберігалася значна частина бібліотеки Тишкевича. У 1868 році примірник другого тому «Volumina legum» потрапив до фондів бібліотеки в складі книжкового зібрання польського юриста Ромуальда Губе.

Нарешті розглянемо два примірники із зібрання Еразма Стажинського: «Думки про необхідність та способи навчання молоді дипломатичній службі в Польщі» («Myśli o potrzebie i sposobach przysposobienia młodzieży do służby dyplomatycznej w Polsce») Тадеуша Морського [25, t. XXII, s. 567] та «Історія Російської держави...» («Historja państwa Rossyjskiego...») Івана Нестезіорануа [25, t. XXVI, s. 396—397], що зберігаються у фондах бібліотеки (іл. 5).

Автор першого польського підручника для дипломатів граф Тадеуш Морський гербу Топор (1754—1825) — публіцист, дипломат, політик, посол Великого Сейму, організатор повстання на Волині 1812 р., учасник повстання під проводом Косцюшка. У 1776 р. став королівським камергером. Сучасник графа

Юліанн Урсин Нємцевіч (1758—1841) характеризує його як «прогресивного публіциста часів Великого Сейму», але «дипломата та політика... за захопленням, а не за здібностями» [31, s. 432]. Втім, король глибоко цінував свого камергера. У 1790 р. Тадеуш Морський отримав орден св. Станіслава. У 1791 р., за підтримки Ігнатія Потоцького, король призначив його на посаду посла в дипломатичній місії в Мадриді. Внаслідок фінансових негараздів місію було ліквідовано в липні 1791 року. Після від'їзду з Іспанії Тадеуш Морський деякий час перебував у Англії. У листах же до Романа Ігнатія Потоцького (1750—1809) писав, що його відставка має під собою просту причину: вороже ставлення Хрептовича. По поверненні до Польщі Морський був нагороджений Орденом Білого Орла з рук короля [23, s. 28; 32, s. 71].



Іл. 5. Власницький запис графа Еразма Доліви Стажинського на титульній сторінці видання Жана Руссе де Міссі. «Історія Російської держави...» (Вільно, 1781)

У тому ж 1792 р. було опубліковано книгу графа «Думки про необхідність та способи привчання молоді до дипломатичної служби в Польщі» [30] (примірник цього першого прижиттєвого видання і зберігається в Науковій бібліотеці), у якій постулював ліквідацію всіх дипломатичних місій за винятком сусідніх держав. Олександр Василевський зазначає, що граф Морський був одним із перших державних діячів, хто зрозумів необхідність підготовки дипломатичних кадрів та розробив власну концепцію такого навчання [39, s. 18].

На відміну від багатьох сучасників, Морський не був прихильником доктрини природного права, відкидаючи її значення: «Вдатися до самого права природи і в нім однім черпати правила для порад власній нації означає забути, що ця нація складається не з диких людей, а з людей, що живуть спільнотою, а значить, що нація є нацією. Треба, отже, приймати людей такими, якими вони є, а не такими, якими нам показують їх доктрини» [26, s. 67]. Головну мету посла в країні перебування Тадеуш Морський визначає як «єднати і примножувати як скарб прихильність, а якщо можливо, то і дружбу для монарха та своєї нації». На думку М. І. Куртинця, ці погляди Т. Морського наближені до позитивізму. Він рекомендує вивчення трактатів та історії ведення партикулярних (регіональних) переговорів і складових договорів між народами та їх відмінностей. Таке вивчення дало б живий приклад функціонування міждержавних відносин, практику створення угод [9, с. 326].

«Історія Російської держави...» І. Нестезюрануа [37] — цікавий погляд на історію Росії з Франції. На титульному аркуші та в передмові вказано автора

книги — барон Іван Іванович Нестезюрануа. Ю. С. Яхніна зазначає: французький бібліограф Керар виявив, що праця належить руці французького письменника, історика та публіциста Жана Руссе де Міссі [19, с. 216]. Жан Руссе де Міссі (1686—1762) народився і отримав освіту у Франції, але більшу частину життя провів у Голландії, оскільки був протестантом. Певний час Руссе де Міссі був історіографом герцога Оранського. Де Міссі відомий як журналіст, історик, книговидавець. Йому належать праці з історії Сардинії та Іспанії, історія воєн між Австрією та Францією, біографія іспанського державного діяча кардинала Альбероні [10, с. 78].

Французький історик приписував книгу російському баронові Івану Нестезюрануа, що начебто мешкав у Росії та служив при дворі. Від імені цього вигаданого героя ведеться оповідь. Дослідники припускають, що це незвичайне прізвище є, з одного боку, анаграмою справжнього імені письменника, а з іншого, що в його сприйнятті це прізвище було доречним для російського підданого [19, с. 217].

Примірники видань «Думки про необхідність...» Тадеуша Морського та «Історія Російської держави...» Руссе де Міссі містять власницький напис: «Erazm Doliwa Starzyński», що виказує їх приналежність до колекції подільського шляхтича Еразма Доліви графа Стажинського (?—1818). Стажинський був ротмістром великим коронним та майором польських військ, до цього — національної кавалерії. На жаль, відомостей про життя самого Еразма Стажинського обмаль. А. Ю. Ролле пише про те, що коли було засновано Тарговицьку конфедерацію, граф не зайняв однозначної позиції, намагаючись ладнати з прибічниками та противниками Конституції [36, с. 292]. Казімеж Пуласький твердить, що долучитися до конфедератів Стажинського вмовив приятель Антоній Злотницький. Однак 2 лютого 1792 р. граф напише йому: «На Бога, Антонію! Хто ж помислить зруйнувати Конституцію Третього травня?» [35, с. 236]. У 1818 році Еразм Доліва Стажинський пішов із життя. Францішек Ковальський зазначає, що, хоча він був дідичем значних володінь, своєму синові, відомому поетові Станіславу Стажинському, залишив тільки села Заміхів та Загінці, що на Поділлі. Графа було поховано у зведеному самими Стажинськими костелі в Заміхові [29, с. 33].

Станіслав Стажинський (бл. 1784—1851), відомий більше як Стах із Заміхова або Стах Доліва, успадкувавши маєток, жив скромно та усамітнено. Ф. Ковальський згадує, що гаслом ліричного поета, яке він збирався написати на спеціальній дошці на будинку, була фраза: «Хочеш бути щасливим? Займай мало місця і не змінюй його». Окрім літературної діяльності, граф Стажинський дуже любив займатися своїм садом, а також приділяв багато часу вивченню великого книжкового зібрання, що зберігалось у Заміхові: «Щодня, інколи до глибокої ночі я сидів із ним разом у його бібліотеці...» [29, с. 33]. Граф постійно поповнював батьківську бібліотеку книжковими новинками, які привозилися йому з довколишніх містечок [29, с. 34]. Відомо однак, що пізніше Станіслав Стажинський продав родинний маєток, оселившись у містечку Збриж над Збручем. Подальша доля заміхівської бібліотеки, на жаль, залишається невідомою.

Отже, охарактеризовані примірники видань з приватних книжкових колекцій Генріка Ілінського, Антонія Домініка Тишкевича та Еразма Доліви Стажинського мають високу історичну та культурну цінність та становлять інтерес як об'єкти дослідження як для науковців зі спеціальних галузей, яким присвячені видання (історія та правознавство), так і для книгознавців. Перспективи вивчення «розпорошених» колекцій у фондах Наукової бібліотеки пов'язані із подальшим з'ясуванням осіб книговласників та дослідженням корпусу власницьких записів та маргіналій.

Примітки

¹ *Лакомб Жак* (Lacombe Jacques; 1724—1811) — французький літератор і книготорговець, автор компілятивних праць «Dictionnaire portatif des beaux arts» (Париж, 1752—1759); «Abregé chronologique de l'histoire ancienne» (1754) та ін.

² Ці переконання підкріплювалися закликами автора у своїй «Хроніці...» до вживання литовською шляхтою своєї рідної мови.

³ *Канкрін Єгор Францевич* (Георг Людвіг) (27 листопада 1774—1845) — письменник і державний діяч, економіст, генерал від інфантерії, міністр фінансів Росії в 1823—1844 рр. Під його керівництвом у 1839—1843 рр. було здійснено грошову реформу, яка встановила систему срібного монометалізму, та розпочато обмін усіх асигнацій на державні кредитні білети, що обмінювалися на золото та срібло, а також емісію платинової монети. Коли ж у 1840 році Канкрін попросив Миколу I про відставку, той відповів: «У державі Російській є дві людини, зобов'язані до смерті служити: ти і я.» Єгор Францевич пішов у відставку за станом здоров'я та віком у 1844 році. Помер у 1845 р. Похований на Смоленському євангелічному цвинтарі у Санкт-Петербурзі.

⁴ Одного разу в присутності багатьох членів державної ради Канкрін жалівся Миколі I на незручності нового наказу губернаторам, в обговоренні якого сам брав участь. Імператор спитав Єгора Францевича, чому ж він не заперечив його під час обговорення. «Ваша Величносте, — відповів Канкрін. — читали так споро, ніби полювали бекасів: параграфи, ніби бекаси, летіли на всі боки. Один, другий я підмітив та підстрелив на льоту, а інші пролетіли повз» [12, с. 551].

⁵ Каплицю св. Казимира було добудовано до південно-східного рогу катедрі у 1623—26 рр. та названо на честь св. покровителя Литви Казимира, литовського княжича та польського королевича, канонізованого у 1603 р.

Література

1. *Беднов В.* Православная церковь в Польше и Литве (по Volumina Legum) / Василий Беднов. — Минск, 2002. — 432 с.

2. *Бердников Л.* Сын раввина / Лев Бердников // Слово. — 2008. — № 60. [Електронний ресурс] Доступно з: <http://magazines.russ.ru/slovo/2008/60/be36-pr.html>

3. *Великодная А. В.* Материалы для изучения истории и культуры лужицких сербов в библиотеке Анджея Кухарского / А. В. Великодная // Вісник Одеського національного університету. — Т. 13. — Вип. 8. — Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. — Одеса, 2008. — С. 301—317.

4. *Великодная А. В.* Материалы по этнографии в коллекции Анджея Кухарского / А. В. Великодная // Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею. — Одеса, 2008. — № 5. — С. 26—30.

5. *Великодная А. В.* Редкие издания в книжном собрании А. Кухарского / Великодная А. В., Полевщикова Е. В. // Вісник Одеського національного університету. — Т. 12. — Вип. 4. — Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. — Одеса, 2007. — С. 153—168.

6. *Дубасенок О.* Педагогічні передумови професійної підготовки вчителя для роботи у поліетнічному просторі (з учнівською польською етнонаціональною меншиною) / Олександра Дубасенок // Українська полоністика. — 2004. — № 1. — С. 114—125.

7. *Ижик Л. В.* Редкие издания из библиотеки Конрада Березовского в ОГНБ им. М. Горького / Л. В. Ижик // Скарбниця культури 1829—2004: зб. ст. — Вип. 3. — Одеса, 2004. — С. 166—176.

8. *Копержинський К.* Театральне та музичне життя на Поділлі наприкінці XVIII та в перші три десятиліття XIX ст. / К. Копержинський // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. — 1926. — Кн. 7—8. — С. 113—143.

9. *Куртинець М. І.* Розвиток науки міжнародного права середньовічної Польщі / Мирослав Іванович Куртинець // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 324—328.

10. *Мезин С. А.* Взгляд из Европы: французские авторы XVIII века о Петре I / С. А. Мезин. — Саратов, 2003. — 214 с.

11. Міщук С. Рукописно-книжкова спадщина Волині в другій половині XIX — 30-х рр. XX ст.: дослідження, опис, доля / Сергій Міщук // Волинські історичні записки. — 2008. — Т. 1. — С. 105—116.
12. Павленков Ф. Библиографическая библиотека Ф. Павленкова: жизнь замечательных людей: в 3 тт. / Флорентий Павленков. — Т. 2.: XVII—XVIII вв. — Москва, 2001. — 800 с.
13. Павлюк В. В. Роль польської шляхти в суспільному житті Волині кінця XVIII — початку XIX ст. / В. В. Павлюк // Електронний каталог Історична Волинь. [Електронний ресурс] // Доступно з: <http://istvolyn.info/>
14. Полевщикова Е. В. Польские старопечатные книги в фондах библиотеки Одесского университета / Елена Викторовна Полевщикова // Libri Separati. Inspiracje do badań nad starodrukami polskimi w bibliotekach Rosji, Białorusi, Ukrainy i Litwy / red. S. Siess-Krzyszowski i W. Walecki. — Kraków, 2010. — S. 117—127.
15. Рогов А. И. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения (Стрыйковский и его Хроника) / Александр Иванович Рогов. — Москва, 1966. — 310 с.
16. Самоїленко О. Г. Инструкция для ученых занятий магистранта Б. Д. Грекова, составленная профессором И. П. Козловским / О. Г. Самоїленко [Електронний ресурс] // Доступно з: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2009_55/Statti/22.html
17. Шедель Г. Про європейську область Сарматію / Гартман Шедель // Вступ. ст., пер. з лат., комент.: О. В. Білецька; заст. відп. ред.: М. А. Подрезова; наук. ред.: М. Крикун; ред.-бібліограф: О. В. Полевщикова; відп. ред.: В. А. Сминтина. — Одеса, 2007. — 125 с.
18. Шпилевский П. М. Путешествие по Полесью и белорусскому краю / П. М. Шпилевский. — СПб., 1858. — 242 с.
19. Яхнина Ю. С. Коллекция трофейной литературы в редком фонде Челябинской ОУНБ / Ю. С. Яхнина // Уральский научный форум «Война. Культура. Победа». — Ч. 1. — 2005. — С. 215—220.
20. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej: województwo wołyńskie / Roman Aftanazy. — Warszawa, 1994. — 695 s.
21. Bardach J. Kronika Macieja Strykowskiego i jej rozpowszechnienie w Rosji / Juliusz Bardach // Przegląd Historyczny. — 1967. — T. LVIII. — № 2. — S. 326—335.
22. Bentkowski F. J. Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych / F. J. Bentkowski. — Warszawa, 1982. — Т. 2. — XII, 830, [2] s.
23. Bielecki R. Dał nam przykład Bonaparte. Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich 1796—1815 / Robert Bielecki, Andrzej Tyszka. — Cz. II. — Kraków, 1984. — 351 s.
24. Czarnowska M. Sylwetka dyplomaty / Marzena Czarnowska // Wieszjak. pl. [Електронний ресурс] // Доступно з: www.etykieta-w-biznesie.wieszjak.pl/protokol-dyplomacyjny/215263,Sylwetka-dyplomaty.html
25. Estreicher K. Bibliografia polska / Karol Estreicher. — Kraków, 1870—1913.
26. Hubert S. Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia / Stanisław Hubert. — Wrocław, 1960. — 295 s.
27. Kaladžinskaitė A. Žemaitijos vyskupis Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai. / Aukšė Kaladžinskaitė // Menotyra. — 2007. — Т. 14. — № 2. — P. 32—43.
28. Konopacki S. Pamiętniki Szymona Konopackiego / Szymon Konopacki. — Т. 2. — Warszawa, 1899. — 152 s.
29. Kowalski F. Wspomnienia: pamiętnik Franciszka Kowalskiego / Franciszek Kowalski. — Kijów, 1912. — XXXII, 432 p.
30. Morski T. Tadeusza Morskiego posła pełnomocnego J. K. Mci I Rzepltey do dworu Hiszpańskiego myśli o potrzebie i sposobach przysposobienia młodzieży do służby dyplomatycznej w Polsce / Tadeusz Morski. — W Warszawie: u P. Dufour Konsyliarza Nadwornego J. K. Mci i dyrek. Druk. Korp. Kadet., 1792. — 254 s.
31. Niemcewicz J. U. Pamiętniki czasów moich / Julian Ursyn Niemcewicz. — V. 1. — Warszawa, 1957. — 448 s.
32. Pawłowski B. Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego / Bronisław Pawłowski, Tadeusz Mencel. — V. 2. — Cz. 2. — Toruń, 1968. — 301 s.

33. [Prawa]. — Т. 2: Prawa, konstytucje y Przywileje Krolestwá Polskiego, y Wielkiego X. Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących: na Walnych Seymiech Koronnych od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347. aż do ostatniego Seymu uchwalone. — W Warszawie: w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Warsz. Schol. Piar., 1733. — 254 s.
34. *Ptaszycki S.* Wiadomość bibliograficzna o rękopisie nieswieckim Kroniki Macieja Styjkowskiego / Stanisław Ptaszycki // Pamiętnik literacki. — 1903. — R. II. — Zesz. 2. — S. 220—246.
35. *Pulaski K.* Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki / Kazimierz Pulaski. — Т. 1. — Brody, 1911. — [4], VIII, 261, [3] s.
36. *Rolle A. J.* Gawędy historyczne / Antoni J. Rolle. — Т. II. — Kraków, 1966. — 457, [2] s.
37. [Rousset de Missy J.] Historia panstwa Rossyiskiego / napisana językiem oyczystym przez Iwana Nestesuranoja wytlómaczona po Polsku przez X. Bernarda Sirucia Schol: Piar: / [Jean Rousset de Missy]. — Tom czwarty. — W Wilnie: w typografii J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Schol: Piar., 1781. — [10], 465, [1] s.
38. *Sługocki L.* O pobycie Adama Mickiewicza w Dreźnie w 1829 roku / Leszek Sługocki // Przegląd humanistyczny. — 1974. — N. 6. — S. 121—137.
39. *Wasilewski A.* Polska służba konsularna 1918—1939: (akty prawne, organizacja, działalność) / Aleksander Wasilewski. — Toruń, 2004. — 248 s.
40. Zbiór dzieiopisow polskich: we czterech tomach zawarty. — Т. 2: Strykowski Maciej. Kronika Macieja Strykowskiego niegdys w Krolewcu drukowana teraz znowu z przydaniem historyi Panstwa Rossyiskiego przedrukowana. — W Warszawie: w drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Societatis Jesu, 1766. — [48], 782 s.
41. *Zachara-Wawrzyńczyk M.* Geneza legendy o rzymskim pochodzeniu litwinów / M. Zachara-Wawrzyńczyk // Zeszyty Historyczne. Uniwersytet Warszawski. — 1963. — Т. 3. — S. 5—35.

О. Л. Ляшенко,

библиотекарь Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
Тел. (0482) 34-80-11

ПОЛЬСКИЕ СТАРОПЕЧАТНЫЕ ИЗДАНИЯ ИЗ «РАССЕЯННЫХ» КОЛЛЕКЦИЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ

Резюме

В статье представлена характеристика экземпляров польских старопечатных изданий из рассеянных коллекций, хранящихся в Научной библиотеке Одесского национального университета имени И. И. Мечникова. Дан короткий анализ экземпляров из книжных собраний Г. Илинского, А. Д. Тишкевича и Э. Доливы Стажинского в контексте биографий владельцев библиотек.

Ключевые слова: полоника, старопечатные издания, личные книжные коллекции, Генрик Илинский, епископ жмудский Тишкевич, граф Долива Стажинский.

О. А. Ляшенко

O. L. Lyashenko,
librarian The Scientific Library
of the Odessa Mechnikov National University;
24, Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
Tel. (0482) 34-80-11

**POLISH ANTIQUARIAN EDITIONS FROM «DISPERSED» COLLECTIONS
OF THE UNIVERSITY LIBRARY**

Summary

The article presents the characteristic of antiquarian Polish editions contained in the Scientific Library of the Odessa Mechnikov National University. The paper gives a short analysis of the copies from H. Ilinski, A. D. Tyszkiewicz and E. Doliwa Starzynski book collections, biographical data of book collections owners.

Key words: Polish books, antiquarian editions, private book collections, Henryk Ilinski, bishop of Samoditia Tyszkiewicz, count Doliwa Starzynski.